

Nežinomi GEDIMINO palikuonys?

EUGENIJUS ZABITIS

Herbas, kurio centre vaizduojama durklu persmeigta jaučio galva („Pomian“), bendras visai Gediminų Beržanskių Klausučių giminei

Artėjant Skuodo gimnazijos (vėliau pavadintos Pranciškaus Žadeikio vardu) įsteigimo 90-mečiui, pasitaikė proga išsamiau susipažinti su šios ugdymo įstaigos istorija. Dėmesį atkreipė viena pavardė: kanauninko Pranciškaus Žadeikio 1918 m. gegužės 25 d. suburtame steigiamajame komitete greta ūkininkų A. Šilgalio, P. Arlausko, J. Žiemelio, V. Vaitkaus, J. Valiuškos bei kunigų P. Venckevičiaus ir K. Jadviršio minimas Šačių klebonas Antanas Gediminas Beržanskis Klausutis.

Jo kapas – šalia Skuodo esančiose Narvydžių kapinėse. Ant kapo plokštės užrašyta: „Šviesiausiasis Kunigaikštis kun. Antanas Jono sūnus Gediminas Beržanskis Klausutis“.

Pluogų vienkiemyje (netoli Viekšnių) gyvenusio ūkininko Jono Beržanskio sūnūs Antanas, Jonas bei Liudvikas neblogai žinomi istorija besidomintiems žmonėms. 2001 metų ketvirtajame „Žemaičių žemės“ numeryje publikuotas A. Normanto straipsnis „Gedimino palikuonys Žemaitijoje“ gana išsamiai supažindina su jų nuopelnais krašto kultūrai ir Lietuvos valstybei. Šioje publikacijoje autorius rašo, kad daugiau kunigaikščio Gedimino palikuonių Žemaitijoje nenustatyta.

Dirbdamas žurnalistu susitinki su įvairiais žmonėmis. Prieš ke-

letą metų skuodiškio Zigmanto Makarevičiaus albume teko matyti seną šeimyninę nuotrauką su įdomiu užrašu: „Šviesiausiasis kunigaikštis Beržanskis Antanas Gediminas Klausutis, Juozapo (1878–1946 m.)“. Anot Z. Makarevičiaus, fotografijoje pavaizduotas jo senelis, gyvenęs Plungės rajono Prūsalių kaime.

Gausioje Antano Beržanskio šeimoje išaugo net 10 vaikų: Marijona (g. 1909 m.), Stanislava (g. 1910 m.), Zigmanto mama Domicelė (g. 1912 m.), Antanas (g. 1914 m.), Juozapas (g. 1918 m.), Liudvikas (g. 1919 m.), Vladislovas (1922 m.), Vaclovas (g. 1923 m.), Julijona Jadvyga (g. 1925 m.) ir Stanislovas (g. 1926 m.). Nė vienas iš jų didelių mokslų nebaigė, dirbo paprastus darbus, todėl plačiai visuomenei liko nežinomi. Šiek tiek daugiau gyvenime pasiekė tik Liudvikas. Jis buvo mokėsis kunigų seminarijoje, vėliau dirbo Kretingos rajono Imbarės aštuonmetės mokyklos mokytoju. Nė vieno A. Beržanskio vaikų gyvo jau nebėra.

Pasak Ignalinos rajone gyvenančio Vlado Beržanskio, į Žemaitiją jų giminė atsikėlusi iš Varėnos rajono, kur ir dabar dar yra gyventojų, turinčių Baržanskių pavardę. Vladas Beržanskis užsidedęs išsiaiškinti, kokios yra gilesnės jo giminės šaknys – nuo Gedimino sūnaus Klausučio, kuris galėjęs žūti 1337 m. mūšyje prie Nemuno (netoli Veliuonos yra Klausučių kaimas), laikų. Jis įsitikinęs, jog į šiuos klausimus bent iš dalies galės atsakyti tada, kai susipažins su Sankt Peterburge esančiais archyvais. Apie prie Plungės gyvenančius bendrapavardžius, turinčius tą patį „Pomian“ herbą, Vladas Beržanskis iki šiol nieko nežinojo.

Minėtuose Sankt Peterburgo archyvuose žinių apie savo giminę yra ieškojęs ir Jonas Gediminas Beržanskis Klausutis iš Pluogų, 1932 m. įsteigęs Lietuvos Bajorų draugiją ir iki mirties jai vadovavęs. Ką jis ten buvo radęs, nėra aišku, tačiau 1930 m. išleistoje knygoje „Lietuvos heraldika“ paminėta keletas šios giminės atšakų, tarp jų – ir prūsališkiai. Ši knyga jau yra tapusi bibliografinė reikybė, todėl nenuostabu, kad visuomenė kiek daugiau žino tik apie Pluogų Beržanskių atšaką.

Įdomi paties herbo istorija. 1413 m. Horodlės aktu teisė naudotis herbu buvo suteikta Golginui (Golgen, Galiginas), kuris Bychovco kronikoje įvardijamas kaip Klausučio vaikaitis. Tačiau net J. Stan-

„Šviesiausio kunigaikščio“ Antano Gedimino Beržanskio Klausučio dukters Domicelės palikuonys. Tarvainiai, 2004 m.

kievičiaus sudarytoje genealogijoje „Herby domov litewskich w XVI w.“, kur skelbiami 1584 m. herbai, nėra nė vieno „Pomian“ tipo herbo. Anot Vlado Beržanskio, vieno iš jo protėvių iniciatyva herbas, laikui einant, buvo pakeistas.

Skuodiškis Zigmantas Makarevičius, 1988 m. atsikėlęs gyventi netoli Narvydžių, kunigo Antano Gedimino Beržanskio Klausučio kapą surado atsitiktinai (jis yra prie pagrindinio tako) ir be galo nustebęs, ant plokštės pamatęs... savo giminės herbą. Ir tik tada jis sužinojo apie Viešknių parapijoje gyvenusius Beržanskius. Apie juos žinių neturėjusi nei jo mama, nei senelis.

Šiandien Prūsaliuose jau nebėra žmonių, turinčių Beržanskių pavardę, tačiau gyventojai juos prisimena. Kalbant su Plungės rajono savivaldybės planavimo ir investicijų skyriaus vyr. specialiste Jovita Šumskiene, kuri yra kilusi iš šio kaimo, moteris juos pavadino „Klausučiais“ ir net nurodė kai kuriuos jų palikuonis, dirbančius įvairiose Lietuvos vietose. Keletą adresų pasakė ir Domicelės sesers duktė Laimutė Gintvainienė.

Pavyko išsiaiškinti, kad šiame kaime Beržanskiai įsikūrė XIX a. pabaigoje. Pirmasis žinomas vardas – „šviesiausias kunigaikštis Leonardas Aloyzas dvivardis“. Į Prūsalius buvo atvykusi jo našlė „Petronelė, Vincento ir Liudvikos Rudzinskaitės duktė, Kušelevskaitė Gediminienė Beržanskienė Klausutienė Garbės Pomian“. Anksčiau jie gyvenę Šiaulių parapijoje, Pakalniuose. „Šviesiausio kunigaikščio“ Antano gimimo vieta nenurodoma.

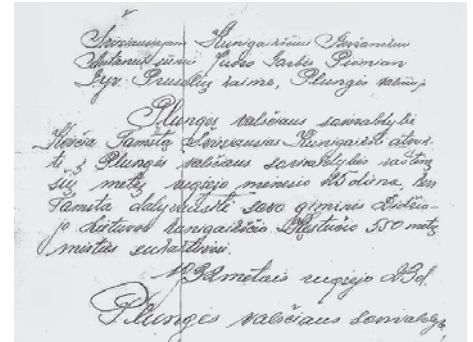
Prūsališkė Ona Daulaitė, ištekėjusi už Antano, su juo susilaukė net 10 vaikų. Sekdama gražiu mamos pavyzdžiu, dukra Domicelė neatsilikė: Zigmantas Makarevičius taip pat augo labai gausioje šeimoje. 1933 m. Plungėje gimęs Zigmantas prisimena, kad jie, vaikai, beveik kasdien nubėgdavę į senelio sodybą Prūsaliuose, bet ko nors konkretaus iš tų laikų atmintyje neišliko. Prisimena, kad visada jie žinojo apie savo kilmę, tačiau beveik niekam tuo nesigyrė. Tėvai vaikams ne viską pasakodavo, nes bijojo, kad jie gali apie tai papasakoti savo bendraamžiais, o tada jau ir valdžia būtų pradėjusi persekioti. Tikėtina, jog šis kuklumas (atsargumas) išgelbėjo ūkininkų (prieškario Lietuvos laikais jie turėjo 35 ha žemės) šeimą nuo tremties. Sovietų valdžia 1946 m. našle likusią moterį ir jos artimuosius paliko ramybėje. Ona Daulaitė-Beržanskienė mirė 1971 metais.

Kad prieškario Lietuvos valdžia žinojo apie prūsališkių Beržanskių kilmę ir ją pripažino, liudija 1932 m. rugsėjo 23 d. Plungės valsčiaus raštas „Šviesiausiajam Kunigaikščiui Beržanskiui Antanui, sūnui Juozo Garbės Pomian“. Jis kviečiamas atvykti į Plungės valsčiaus raštinę „šių metų rugsėjo mėnesio 25 dieną, kur Tamsta dalyvausite savo giminės Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Kęstučio 550 metų mirties sukaktuvėse“.

Ar Gediminai Beržanskiai Klausučiai iš tiesų yra Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino palikuonys, turėtų atsakyti istorikai. Deja, į mūsų elektroninius laiškus neatsakė nei hab. dr. Alvydas Nikžentaitis, nei Lietuvos bajorų reikalų žinovė istorikė dr. Vaida Kamuntavičienė. Atsiliepė tik Bajorų draugijos vadas Kęstutis Ignatavičius, persiuntęs mūsų klausimą Legitimacijos tarybos narei Sigitai Gasparavičienei, iš kurios, deja, atsakymo nesulaukėme.

Kai tokia situacija, istorikais teks tapti patiems kunigaikščių Gedimino palikuonims, paliekant mokslininkams lengvesnį dar-

Prie Domicelės Makarevičienės karsto – visi 10 jos vaikų (iš dešinės): Leonas, Kostas, Rimantas, Stanislovas, Irena, Antanas, Genovaitė, Danutė, Juozas, Zigmantas. 1987 m.

Iš kairės: Prūsalių kaime gyvenęs Antaną Gediminas Beržanskis Klausutis su žmona ir pirmagimėmis (fotografavimo data nežinoma); Plungės valsčiaus 1932 m. rašto (kvietimo) fragmentas

bą – vertinti ir kritikuoti. Mums nepavyko aptikti jokio istorinio šaltinio (netvirtinam, kad tokio nėra), kuriame Gediminai Beržanskiai Klausučiai būtų paminėti kaip Didžiojo kunigaikščio palikuonys (tarp jų yra minimi Trubeckojai, Bielskiai, Kurakinai, Golycynai, Chovanskiai ir daugelis kitų). Tenka tik apgailestauti, kad ilgą laiką mūsų valstybės istoriją rašė kitataučiai.

Jei Klausutis buvo Didžiojo kunigaikščio Gedimino sūnus, tai jo palikuonių Žemaitijoje šiandien yra daug. Vien į Makarevičių šeimos susirinkimus, kurie vyksta kas penkeri metai Domicelės sūnaus Leono sodyboje Tarvainiuose, atvyksta daugiau kaip 100 žmonių (su „antrosiomis pusėmis“ ir vaikais). 2008 m. toks susirinkimas įvyko rugpjūčio 7 dieną. Nemažai šioje giminėje yra vyriškos lyties atstovų, kurie pagal tradiciją turėtų paveldėti titulą. Tiesa, ne visi šiandien jo pageidauja. Ne visi ir savo aukšta kilme tiki. Žinoma, kad didžioji dalis šios giminės kilmę liudijančių dokumentų, sovietmečiu, norint išvengti represijų, buvo sunaikinta.

Sankt Peterburgo archyvuose esančiais dokumentais aktyviai domisi jau minėtas Vladas Beržanskis. Jam pavyko įsigyti ir J. Gedimino Beržanskio knygą „Lietuvos heraldika“, kur surašytos visos šios giminės šakos. Gali būti, jog šio žmogaus atkaklumo dėka spaudoje pasirodys dar ne vienas straipsnis, kuriame bus aptariama archyvuose rasta medžiaga ir atskleisti viešojoje erdvėje nežinomi faktai, papildysiantys mūsų krašto istoriją.

